

Глигор М. САМАРЦИЋ¹

Универзитет у Приштини са привременим седиштем
у Косовској Митровици, Филозофски факултет
Катедра за историју

О БЕЗБЈЕДНОСТИ ПРОМЕТА И СИГУРНОСТИ ПУТОВАЊА НА ЈУГУ ГОРЊЕ МЕЗИЈЕ

У раду се презентују подаци о проблемима безбједности и сигурности путовања на југу Горње Мезије (данашње Косово и Метохија). Римско освајање и оснивање провинције, као и у другим балканским провинцијама, довело је до појаве организованог разбојништва. Епиграфски споменици и наративни извори непосредно упућују на закључке о насиљу које су вршили разбојници на југу провинције Горње Мезије (Косово и Метохија).

Кључне ријечи: Горња Мезија, Дарданија, Косово и Метохија, безбједност и сигурност путовања, разбојништво.

Данашње Косово и Метохија ушло је у сферу римске спољне политике на прелазу из III у II вијек прије н. е. Римљани су након готово два вијека ратовања са племенима средњег Балкана – Дарданцима, Скордисцима и Мезима – освојили територију између сјеверне границе провинције Македоније и Дунава (28. године прије н. е.). Међутим, уз извјесну опрезност истраживачи наводе да је ипак тешко утврдити у којој је мјери римска побједа значила крај самосталности ових племена (Parazoglu, 1969, стр. 143; Папазоглу, 1988,

¹ gligorijas@yahoo.com

Рад је резултат истраживања у оквиру научноистраживачког пројекта III 47023, *Косово и Метохија између националној идентитетима и евроинтеграција*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

стр. 163–164; Mirković, 1968, стр. 22; Лома, 2010, стр. 22). Области сјеверно од Македоније, све до Дунава, организоване су као провинција Мезија највјероватније 14/15. године, а у оквиру ове провинције ушла је и данашња област Косова и Метохије (Папазоглу, 1988, стр. 163–164; Mirković, 1968, стр. 22). Послије подјеле Мезије на двије провинције 86. године (*Moesia Superior*, *Moesia Inferior*), Косово и Метохија припали су Горњој Мезији, чинећи њен јужни дио, који се на западу граничио са провинцијом Далмацијом, а на југу са Македонијом (Папазоглу, 1988, стр. 163–164; Mirković, 1968, стр. 22). Новој епохи у историји ових области претходио је период жестоких сукоба римске војске и старосједилачких племенских заједница (Дарданци, Скордисци, Мези) док је територија Косова и Метохије у то вријеме представљала центар дарданске заједнице. Упркос мањим административно-политичким промјенама, дарданска територија је обухватала данашњу територију Косова и Метохије, горњи ток Аксија (Вардара) до села Водно, јужно од Билазора, уз ток Ибра све до Ивањице код Западне Мораве, те уздуж Западне Мораве према истоку, укључујући и подручје Тимока све до Књажевца, спуштајући се према југу обронцима Осогова до подручја Злетова, гдје је била додирна тачка провинција Горње Мезије то јест Дарданије, Македоније и Тракије (Parazoglu, 1969, стр. 143–161; Mirdita, 1991, стр. 163–182; Mirdita, 1999/2000, стр. 63–92; Mirdita, 2002, стр. 419–435).

Римско царство је у својој историји владања западним Балканом било изложено бројним немирима и несигурностима при чему су на територији Горње Мезије нарочит фактор несигурности представљале групације (групе или покрети) познате под појмом *latrones*, о којима поред епиграфских споменика свједоче и наративни извори (Oliva, 1962, стр. 114; Mócsy, 1968, стр. 351–354; Mirdita, 2015, стр. 285–287).

Антички аутори ријеч *latrones* (разбојници) увијек употребљавају у множини. Сматра се да се не ради о бандитима појединцима, него се значење односи на групе разбојника који убијају и пљачкају људе на путевима, по селима и изван градова. Из расположиве грађе јасно се уочава да су *latrones* људи који своју егзистенцију осигуравају пљачкама и убијањем без одређених политичких циљева (Oliva, 1962, стр. 114; Mócsy, 1968, стр. 351–354; Mirdita, 2015, стр. 285–287).

Дион Касије говори о феномену разбојништва на подручју западног Балкана истичући да су групе разбојника наставиле са својим препадима и дуго година након издијања Батоновог устанка (6–9. године н. е.) (Dio. LV 34, 7). Сматра се да се и сам Дион, док је био намјесник провинција на Балкану (Далмације 224–226. године, Горње Паноније 226–228. године), бавио пита-

њима организованог разбојништва. Како изгледа, активност провинцијских намјесника против латрона и није била у великој мјери успјешна јер су разбојништво и пљачкашки напади у појединим периодима II вијека попримили организован карактер (Mesihović, 2009, стр. 32–33).

У биографији Марка Аурелија (161–180. године) у зборнику *Historia Augusta* наводи се да је цар усљед недостатка војника био присиљен да регрутује групе разбојника из Далмације и Дарданије (на *Vita Marci* XXI, 7–8). Иако се у поменутом спису не наводи на који су начин разбојници укључени у војску, модерна историографија претпоставља да су од њих основани помоћни одреди, тзв. *cohortes Aureliae* (Alföldy, 1987, стр. 251–252; Ferjančić / Jeremić / Gojčić, 2010; Ferjančić, 2017, стр. 269–271). Фест наводи да су ријечју *latrones* раније називали разбојнике који су групно ратовали, али они касније праве засједу, нападају и харају по главним путевима (Fest, 118, 25). На основу навода у изворима претпоставља се да су ове групе разбојника биле бројне, опасне и организоване.

О значењу ријечи *latro* у модерној историографији има различитих мишљења. К. Пач, А. Премерштајн и Н. Вулић сматрају да под тим појмом треба подразумевати припаднике противримског покрета (Premerstein / Vulić, 1900, стр. 143–144; Patsch, 1901, стр. 123; Premerstein / Vulić, 1903, стр. 42–43; Љубомировић, 2013, 605–618; Љубомировић, 2014, 67–78; Љубомировић, 2014, 733–745). Сличног су мишљења М. Ростовцев и П. Олива (Rostovcev, 1931, стр. 288; Oliva, 1962, стр. 114), док Ј. Швендеман (J. Schwendemann) истиче да се *latrones* не могу сматрати групама које су се директно бориле против непријатеља, него да је ријеч о окупирајућим јединицама (Schwendemann, 1923, стр. 70). В. Звекер (W. Zweeker) сматра да су они били припадници планинских племена Далмације и Дарданије (Zweeker, 1941, стр. 105), а А. Мочи (А. Mócsy) истиче да је *latrones* у вријеме Римског царства појам за све илегалне покрете свих врста пљачкаша или устаничких група са више или мање свјесно одређеним циљем (Mócsy, 1968, стр. 351).

И. Бојановски наводи да густ распоред путних стражарница (*speculae, burgi, castella*) уз комуникације свједочи о великој несигурности усљед страха од разбојника (*latrones*), која је дуго након окупације владала на друмовима. На надгробним споменицима римских провинција забиљежени су и подаци о насилној смрти појединаца (Далмација, Панонија, Горња Мезија итд.) (Војановски, 1974, стр. 29–30). С. Месиховић истиче да појам *latrones* у себи садржи феномен организованог разбојништва на подручју западног и средњег Балкана у вријеме римске власти те да је та западнобалканска хајдучија била специфична у односу на друге разбојничке банде у другим дијеловима свије-

та: још од првих историјских раздобља, она никад није била само привредна дјелатност, већ је поред тога носила и елементе етничког, религијског, националног и другог карактера. Хајдучка активност, дакле, на основу степена насиља и обима дјелатности, није била само обично друмско разбојништво мањих скупина него посљедица организованих напада већих група (Mesiho-vić, 2009, стр. 31–39). З. Мирдита сматра да под појмом *latrones* треба подра-зумијевати полуномадски домородачки елемент који се непријатељски од-носи према римској власти (Mirdita, 2015, стр. 287).

О дјеловању разбојника у Горњој Мезији свједочи надгробна плоча (1,34 x 0,73 x 0,285 м) од бијелог мермера, са натписом, откривена у зиду џамије у Злокућанима код Клине (Косово и Метохија). Текст натписа гласи: *D(is) m(anibus) / Fl(avio) Kapitoni liber/to qui casu Vimi/nacium Dasmini a / latro-nibus atro/cissima(m) mortem / [per]pessus est Fl(avia) Va/[lentina?] mater filio / [po]s(uit) (?)* (Вулић, 1934, стр. 51, бр. 47; Mócsy, 1968, стр. 351; Mócsy, 1970, стр. 194; Mirdita, 1981, стр. 261, бр. 295 (36)). Имајући у виду номен *Flavius* споменик се датује у II вијек (Mirdita, 1981, стр. 261, бр. 295 (36)). Из текста натписа се види да је Флавије Капитон убијен од непознатих разбојника на путу између Виминацијума и Дасмина (станица се налази 17 миља или 26 км јужно од града *Horreum Margi*, надамак данашњег села Брачин) (Tab. Reut. 531. Уп. Петровић, 1976, стр. 92–93; Petrović, 1979, стр. 23–25). Споменик му подиже мајка која има чисто римску ономастику, а исто важи и за ономасти-ку покојника. Уз то, овај споменик потврђује и повезаност Улпијане са По-дунављем и престоницом провинције. Постоји могућност да се Флавије Ка-питон бавио трговином, па је на путу убијен од разбојника, из користи.

Слично свједочанство је и надгробна плоча од бијелог мермера (1,80 x 0,60 x 0,31 м), са натписом, пронађена у Ораховцу. Текст натписа гласи: *D(is) M(anibus) / Scerviae/dus Sitaes / vix(it) an(nos) XXX / interfectus / a la-troni/bus Sita Da/si p(ater) f(ilio) p(ientissimo) et sibi / et Caias Da/si coniu/gi b(ene) m(erenti) vi/(v)us f(aciendum) c(uravit)* (CIL III 8242 = ILJug 1434. Уп. Вулић, 1931, стр. 106, бр. 254; Mócsy, 1968, стр. 351, бр. 4; Mócsy, 1970, стр. 196; Mirdita, 1981, стр. 260, бр. 291 (32)). Натпис се датује у III вијек (Mirdita, 1981, стр. 260, бр. 291 (32)). Име *Scerviaedus* се јавља само на овом натпису, па је вје-роватно ријеч о домаћем илирском имену. Такође, и име *Dasius* је илирско, а *Sita* је трачко (Папазоглу, 1964, стр. 62, бр. 52, стр. 63, бр. 53а; Parazoglu, 1969, стр. 176, бр. 23, 180, бр. 61, 62а; Mócsy, 1983, стр. 258; Лома, 2004, стр. 54; Лома, 2010, стр. 30). Једино име римског поријекла које се овдје препознаје јесте *Caia*. Необично је за облик *Caia* да се појављује као когномен, обично је то римски праеномен. Још један доказ који иде у прилог тези да је ријеч о

перегринима који немају римско грађанско право је употребљена именска формула која се састоји од личног имена и патронимика у генитиву, карактеристична за перегрино становништво (Mócsy, 1968, стр. 351–353; Mócsy, 1983, стр. 258; Лома, 2004, стр. 54; Лома, 2010, стр. 30).

Када је ријеч о дјелатности латрона на југу Горње Мезије, општи је закључак да су се они повлачили и склањали у високе и неприступачне планине (Шар-планина) и одатле нападали путне комуникације, због чега је њихова активност и имала резултата (Mócsy, 1968, стр. 353–354; Mócsy, 1970, стр. 197; Mirdita, 2015, стр. 287–288). Епиграфска свједочанства указују и на то да су на осјетљивим или кључним безбједносним тачкама Горње Мезије постојале бенефицијарске станице. Конзуларски бенефицијари припадали су посебној војној категорији. Служили су у штабу намјесника провинције и обављали су најразноврсније задатке. Између осталог, били су задужени за надгледање транспорта робе и путника, односно њихов главни задатак био је да омогуће сигурно путовање и безбједност промета. Могли су имати и полицијско-жандармеријске дужности, као чувари царинских станица, а у рудничким областима старали су се за безбједан транспорт руде (Čerškov, 1969, стр. 57–58; Мирковић, 1971, стр. 369–370; Фидановски, 1989, стр. 306; Матијевић, 2012, стр. 70).

На подручју данашњег Косова и Метохије постојале су бројне бенефицијарне станице. Њихову мрежу треба повезати са рудницама и транспортом руде. Осим тога, бројност бенефицијарних станица у јужном дијелу Горње Мезије дијелом је условљена и потребом за безбједношћу саобраћаја на путевима (Čerškov, 1969, стр. 57–58; Мирковић, 1971, стр. 369–370; Фидановски, 1989, стр. 306).

На основу једног епиграфског свједочанства видимо да је војна посада код Слатине штитила пут који је повезивао руднике код Сочанице са магистралном саобраћајницом Нарона–Скупи.² Ријеч је о жртвенику нађеном у селу Слатина код Сочанице (0,36 x 0,30 м). Јупитеру, Немези и Генију станице посветио га је *Septimius Vitalis*, конзуларски бенефицијар легије *VII Claudia* (ILJug 69 = SVFIR 602). Натпис се датује у III вијек (SVFIR 602. Уп. Mirdita, 1981, стр. 270, br. 353 (47)). Такође, између Косовске Митровице и Вучитрна нађен је значајан број натписа конзуларских бенефицијара, па постоји могућност да се на овом мјесту налазила раскрсница два главна пута (Нарона–Скупи, Лисус–Наисус) или су се са главном комуникацијом укрштали ло-

2 Ријеч је о римској комуникацији која је ишла кроз унутрашњост провинције Далмације и Горње Мезије, од Нароне ка Скопљу (преко Дилунтума, Леусинијума, Гацка, Фоче, Новог Пазара, Косовске Митровице и Приштине).

кални путеви. Приликом градње жељезничке пруге Рашка–Митровица, на улазу у станицу у Косовској Митровици пронађена су четири жртвеника конзуларских бенефицијара. Два жртвеника посветили су богињи Немези дедиканти из легије *IV Flavia*. На првом (0,80 x 0,32 x 0,29 м), наведен је *Caius Valerius Valens* (ILJug 1394 = SVFIR 605). Натпис се датује на крај II и почетак III вијека (SVFIR 605. Уп. Вулић, 1931, стр. 91, бр. 210). На другом жртвенику (0,88 x 0,32 x 0,28 м) наведен је *Ulpus Martialis* (ILJug 1395 = SVFIR 608). Натпис се датује у почетак III вијека (SVFIR 608. Уп. Вулић, 1931, стр. 91, бр. 211). Друга два жртвеника из Косовске Митровице подигли су бенефицијари који нису оставили назив легије у којој су служили. На првом жртвенику (0,88 x 0,34 x 0,28 м) наведен је конзуларски бенефицијар *Aurelius Saevinus Proculus* (ILJug 1393 = SVFIR 606). Натпис се датује средином III вијека (SVFIR 606. Уп. Вулић, 1931, стр. 90, бр. 208). На другом жртвенику (0,88 x 0,34 x 0,28 м) наведен је конзуларски бенефицијар *Marcus Ulpus Viator* (ILJug 1392 = SVFIR 607). Натпис се датује у другу половину II вијека (SVFIR 607. Уп. Вулић, 1931, стр. 90, бр. 209). Исто тако, у Вучитрну је пронађена ара (0,82 x 0,34 x 0,34 м) на којој је наведен *Marcus Aurelius Marcianus*, конзуларски бенефицијар легије *VII Claudia* (ILJug 1404 = SVFIR 610). На основу помена конзула натпис се датује у 230. годину (SVFIR 610. Уп. Вулић, 1931, стр. 42, бр. 96).

Даље, на траси пута између Косовске Митровице и Качаника повезивао се низ путева локалног значаја, а бенефицијарна станица код Качаника обезбјеђивала је улаз у Качаничку клисуру и царинску станицу код данашњег Руњева (Evans, 1885, стр. 73–74; Ćerškov, 1957, стр. 76–77). На локалитету Стари Качаник код Качаника пронађена је вотивна ара коју је 195. године локалном дарданском божанству Андину посветио *Tiberius Claudius Certus*, конзуларски бенефицијар легије *VII Claudia* (CIL III 8184 = ILJug 1430 = SVFIR 581).

Припадници легије *VII Claudia* стационирани код села Шкоза контролисали су прелаз преко Белог Дрима. Жртвеник (0,62 x 0,25 м) који је пронађен у поменутом селу, а касније пренесен у село Жур код Призрена, посветио је Јупитеру *Publius Aelius Ingenuus*, конзуларски бенефицијар легије *VII Claudia* (ILJug 1444 = SVFIR 598). Споменик се датује у другу половину II вијека (SVFIR 598. Уп. Вулић, 1931, стр. 133, бр. 321). Сматра се да је траса пута Лисус–Наисус, која је код села Шкоза прелазила Дрим, вјероватно ишла преко данашњег Призрена гдје је пронађена ара (0,42 x 0,12 x 0,17 м) чији је дедикант *Iulius Flavius*, конзуларски бенефицијар друге горњомезијске легије *IV Flavia* (SVFIR 597). Сматра се да ара потиче од посаде станице са тога мјеста, а натпис се датује у II вијек (SVFIR 597. Уп. Вулић, 1931, стр. 135, бр. 325; Mirdita, 1981, стр. 261, br. 300 (4)). Војна посада код Грачанице штитила је пут који је

повезивао руднике код Улпијане са магистралном саобраћајницом Нарона–Скупи, док је посада легије *IV Flavia* код Подујева обезбјеђивала транспорт на комуникацији која је водила у унутрашњост провинције (Dobruna-Salih, 2012, стр. 217–220). У античком насељу *Vendanae* код села Главник у општини Подујево пронађена је вотивна ара посвећена дарданској богињи *Dea Dardanica*. Њен дедикант је *M. Aurelius Valerianus*, конзуларски бенефицијар из редова легије *IV Flavia*. Натпис се датује у III вијек (Dobruna-Salih, 2012, стр. 217–220).

О присуству војника поменутих легија на југу Горње Мезије, тј. на подручју данашњег Косова и Метохије, свједоче и споменици из Ђаковице и мјеста Зрзе. Надгробна плоча од бијелог мермера (1,15 x 0,54 x 0,22 м) на којој се помиње *Aelius Paetus*, припадник легије *IV Flavia*, пронађена је у Ђаковици (CIL III 8289 = ILJug 1446. Уп. Evans, 1885, стр. 68 fig. 37; Вулић, 1931, стр. 51, бр. 117; Mirdita, 1980, стр. 186–198, бр. 6; Mirdita, 1981, стр. 260, бр. 289 (30)). Споменик се датује у III вијек (Mirdita, 1981, стр. 260, бр. 289 (30)). Такође, надгробна плоча од бијелог мермера (0,40 x 0,80 м) на којој се помиње *Aelius Caeanus*, припадник легије *VII Claudia*, пронађена је у мјесту Зрзе (Вулић, 1931, стр. 51, бр. 117; Mirdita, 1980, стр. 186–198, бр. 6; Mirdita, 1981, стр. 260, бр. 287 (28)). Подизање споменика датује се у III вијек. У оба случаја ради се о обичним војницима са гентилним именима која упућују на претпоставку да су њихове породице цивитет добиле у доба цара Хадријана (117–138. године) (Вулић, 1931, стр. 51, бр. 117; Mirdita, 1980, стр. 186–198, бр. 6; Mirdita, 1981, стр. 260, бр. 287 (28), бр. 289 (30)).

Такође, надгробна плоча од бијелог мермера, на којој је наведен *P. Aelius Severinus*, припадник легије *VII Claudia*, пронађена је у Грачаници (Ћершков, 1969, стр. 49; Parazoglu, 1969, стр. 181, бр. 65; Mirdita, 1981, стр. 252, бр. 242 (41)). Натпис се датује у III вијек (Mirdita, 1981, стр. 252, бр. 242 (41)).

Поред легионара, на подручју данашњег Косова и Метохије било је и припадника помоћних одреда, о чему свједочи споменик из Ретимље код Ораховца (ILJug 1435. Уп. Вулић, 1931, стр. 106, бр. 253; Ћершков, 1969, стр. 57–58; Petrović, 1979, стр. 31; Mirdita, 1981, стр. 258, бр. 275 (16)). Споменик се датује у II вијек (Mirdita, 1981, стр. 258, бр. 275 (16)), а подигнут је Суми, корникуларију кохорте *prima Dardanorum* (Вулић, 1931, стр. 106, бр. 253; Ћершков, 1969, стр. 57–58; Ferjančić, 2017, стр. 275). Кохорта *I Aurelia Dardanorum* била је стационирана у Наисусу са задатком да одржава ред у јужним дијеловима Горње Мезије, као и да спријечи насиље разбојника и пљачкаша (*latrones*) у Дарданији (Wagner, 1938, стр. 170; Mócsy, 1962, стр. 623; Mirković, 1968, стр. 33–35; Mócsy, 1968, стр. 351–354; Mirković, 1977a, стр. 173, 176; Mirdita,

1980, стр. 182, br. 1; Mirdita, 1981, стр. 261, br. 297 (2); Ferjančić, 2017, стр. 269–275).

Непознатој кохорти је припадао *Surus*, чији је жртвеник, посвећен Асклепију, пронађен у Призрену (ILJug 1438. Уп. Вулић, 1931, стр. 133, бр. 322; Mirdita, 1980, стр. 182, br. 1; Mirdita, 1981, стр. 261, br. 297 (2)). Судећи по очевом имену, које је гласило *Heraclitus*, *Surus* би могао бити из неке од хеленофоних провинција Римског царства. На источне провинције указивало би и то што је споменик, између осталог, посвећен и Генију Долихена, који је назван *paternus deus*. Тако се обично називају божанства завичаја дедиканата (Mirковић, IMS I p. 49 ad no. 9). Сурусов жртвеник се датује у III вијек (Mirdita, 1981, стр. 261, br. 297 (2); Mirковић, 2011, стр. 129–131).

Поменути припадницима помоћних одреда прикључује се и ислужени војник, ветеран кохорте I *Montanorum civium Romanorum*, *Septimius Dassi*, чији је споменик пронађен код Приштине, а датује се у II вијек (ILJug 534. Уп. Cerškov, 1969, стр. 54 нап. 116. и 156; Мирковић, 1976, стр. 220–224; Mirковић, 1977б, стр. 837, br. 146; Mirdita, 1981, стр. 249, br. 225 (24); Ferjančić, 2018, стр. 268–272). На основу гентилног имена *Septimius*, као и мјеста налаза споменика, сматра се да ветеран потиче из редова Дарданаца са подручја Улпијане. Гентилно име Септимије требало би везати за Септимија Севера. То би значило да је Дасије грађанска права добио приликом часног отпуста. Његов споменик везује се за могућност присуства једног дијела кохорте I *Montanorum civium Romanorum* на Косову и Метохији. Наиме, кохорта I *Montanorum civium Romanorum*, за вријеме мезијског боравка, налазила се у унутрашњости провинције у кастелу *Timacum Minus* код данашње Равне на Тимоку (Mócsy, 1962, стр. 623; Mirковић, 1968, стр. 33–35; Мирковић, 1976, стр. 221; Ferjančić, 2018, стр. 268–272). М. Мирковић истиче да цијела ова кохорта, у којој је служио *Septimius Dassi*, није морала бити стационирана у области у којој је нађен натпис, јер се један дио одреда могао налазити у рудничкој области Улпијане и муниципијума *DD*, као што је био случај са неким припадницима кохорте I *Hispanorum* у првим годинама Трајанове владе (Мирковић, 1976, стр. 222).

Закључак

Римско царство је у својој историји владања западним Балканом било изложено бројним немирима. Поред осталог, владавина Рима у балканским провинцијама, па тако и у Горњој Мезији, изазвала је појаву организованог разбојништва. О дјеловању разбојника (*latrones*) у Горњој Мезији свједоче споменици из Ораховаца и Злокућана код Клине. Стога се подижу бенефи-

цијарске станице дуж главних комуникацијских праваца, на важним саобраћајним раскрсницама и у рудничким областима. Сматра се да су у овим станицама биле смјештене мање посаде војника чији је основни задатак био да се старају о безбједности промета и сигурности путовања.

Епиграфска свједочанства указују на то да су на подручју Косова и Метохије били присутни *beneficarii* горњомезијских легија *vii Claudia* и *iv Flavia*, али било је и оних уз које се легије не спомињу. Станица код Слатине штитила је пут који је повезивао руднике код Сочанице са магистралном саобраћајницом Нарона–Скупи. Између Косовске Митровице и Вучитрна нађено је неколико натписа конзуларских бенефицијара па постоји могућност да се на овом мјесту налазила раскрсница два главна пута (Нарона–Скупи, Лисус–Наисус) или су се пак са главном комуникацијом укрштали локални путеви. На траси пута између Косовске Митровице и Качаника увезивао се низ путева локалног значаја. Бенефицијарска станица код Качаника обезбјеђивала је улаз у Качаничку клисуру и царинску станицу код данашњег Руњева. Припадници легије *vii Claudia* код села Шкоза контролисали су прелаз преко Белог Дрима. Сматра се да је траса пута која је код овог села прелазила Дрим вјероватно ишла преко данашњег Призрена те да натпис бенефицијара друге горњомезијске легије, *iv Flavia*, потиче од посаде станице на том мјесту. Тако је и војна посада код Грачанице штитила пут који је повезивао руднике код Улпијане са магистралном саобраћајницом, док је посада легије *iv Flavia* код Подујева обезбјеђивала транспорт на комуникацији која је водила у унутрашњост провинције. Раширеност налаза бенефицијарских станица показује да је читаво подручје Дарданије било захваћено великом несигурношћу која је угрожавала безбједност промета и сигурност путовања.

Скраћенице

ANRW	Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der Neueren Forschung, Berlin – New York 1977.
VAMZ	Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, Zagreb 2012.
ILJug	Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMLXX repertae et editae sunt, Ljubljana 1986.
IMS	Inscriptions de la Mésie Supérieure, Beograd 1979.
RE	Real-Encyclopadie der klassischen Altertumswissenschaft, Stuttgart 1901.

CIL	Corpus Inscriptiones Latinarum, Berolini 1873.
CBFIR	Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiärer Inschriften des Römischen Reiches, Stuttgart 1990.

Извори

- Dio's, (1914), Roman History. London: Ed. Earnest Cary.
- Itineraria Romana, (1916). Römische Reisenwege an der Han Der Tabula Peutingeriana. Stuttgart: Ed. C. Müller.
- Corpus Inscriptionum Latinarum, (1873). Consilio et auctoritate Academiae litterarum regiae. Berolini: Borussicae editum, Ed. Th. Mommsen, Vol. III.
- Egon Schallmayer, Kordula Eibl, Joachim Ott, Gerhard Preuss, Esther Witkopfl, (1990). Der römische Weihebezirk von Osterburken I. Stuttgart: Corpus der griechischen und lateinischen Beneficiärer Inschriften des Römischen Reiches.
- The Scriptorum Historiae Augustae (1953). Ed. David Magie, The Loeb Classical Library, London: William Heinemann LTD – Cambridge Mass. Harvard University Press.
- Festi breviarum rerum gestarum populi Romani (1886). Lipsiae – Pragae: Ed. Carolus Wagner.
- Šašel, A. et J., (1986). Inscriptiones Latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMII et MCMXL repertae et editae sunt. Ljubljana: Situla 25, Narodni muzej Slovenije.

Литература

- Alföldy, G. (1987). Die Auxiliartruppen der Provinz Dalmatien. In: M. Speidel (ed.), *Römische Heeresgeschichte. Beiträge 1962–1986* (239–297). Amsterdam.
- Bojanovski, I. (1974). *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji*. Sarajevo: ANUBiH knj. XLVII, CBI knj. 2, ANUBiH.
- Wagner, F. W. (1938). *Die Dislokation der römischen Auxiliarformationen in der Provinzen Noricum, Pannonien, Moesien und Dakien von Augustus bis Gallienus*. Berlin: Junker und Dünnhaupt.
- Вулић, Н. (1931). Антички споменици наше земље. *Сјоменик СКА*, LXXI, 133–135, 179–182, 208–211, 213–215, 274, 321, 325.
- Вулић, Н. (1934). Антички споменици наше земље. *Сјоменик СКА*, LXXVII, 29–84.
- Dobruna-Salih, E. (2012). Votivna ara Deae Dardanae i beneficijarna postaja iz Vendenisa. *VAMZ*, 3 (XLV), 217–224.
- Domaszewski, A. (1981³). *Die Rangordnung des römischen Heeres. Einführung*, Berichtigungen und Nachträge von Brian Dobson 3. Unveränderte Auflage (Beihefte der Bonner Jahrbücher Band 14) Böhlau Verlag, Köln – Wien.

- Dušanić, S. (1983). Moesia and Pannonia in the Domitian's Last Wars on the Danube. *Živa antika*, 33, 13–21.
- Evans, A. (1885). Researches in Illiricum, parts III and IV. Westminster: *Archaeologia*, XLIX, 1–168.
- Zwicker, W. (1941). *Studien zur Marcussäule I*. Amsterdam: N. v. Noord-Hollandsche Uitgevers.
- Jireček, J. (1951²). *Trgovački drumovi i rudnici Srbije i Bosne*. Sarajevo: Svjetlost.
- Kraft, K. (1951). *Zur Rekrutierung der alen und Kohorten an Rhein und Donau*. Bern: (Dissertationes. Bernenses). Serie I Fasc. 3, Bernae-Verlag Francke.
- Лома, А. (2004). Од Теранде до Призрена, од Скадра до Шаре, Топономастика јужне Метохије као огледало њене далеке прошлости. *Глас САНУ*, СССХСVIII, 49–61.
- Лома, А. (2010). Домородачко становништво Косова и Метохије у римско доба у светлу антропонимије, у: (ур. Д. Маликовић), *Косово и Метохија у цивилизацијским токовима*, књ. 3 (19–40). Косовска Митровица: Филозофски факултет.
- Љубомировић, И. (2013). Војна организација у Наисусу у III и IV веку. У: М. Ракоција и М. Тодоровић (ур.), *Ниш и хришћанско наслеђе (605–618)*. Ниш: Културни центар.
- Љубомировић, И. (2014). Никола Вулић о централном Балкану у антици. *Зборник Матице српске за класичне студије*, 16, 67–78.
- Љубомировић, И. (2014). Резултати најновијих истраживања на Медијани. *Теме*, XXXVIII (2), 733–745.
- Марић, Р. (1933). *Антички култови у нашој земљи*. Београд: Привредник.
- Matijević, I. (2012). O salonitanskim natpisima konzularnih beneficijarija iz legije Desete gemine (legio X Gemina). *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*, 105 (1), 67–82.
- Mesihović, S. (2009). Hajdučija na tlu rimskih provincija. *Prilozi*, 38, 31–39.
- Mirdita, Z. (1980). Novitates epigraphicae e Dardania collectae. *Arheološki vestnik*, 31, 189–201.
- Mirdita, Z. (1981). *Antroponimia e Dardanisë në kohën romake*. Prishtinë: Rilindija.
- Mirdita, Z. (1991). O zapadnoj granici Dardanaca i Dardanije u antici. *Godišnjak*, XXIX (27), 163–184.
- Mirdita, Z. (1999/2000). O južnoj granici Dardanaca i Dardanije u antici. *VAMZ*, XXXII–XXXIII (3), 63–92.
- Mirdita, Z. (2002). O istočnoj i sjevernoj granici Dardanaca i Dardanije u antici. *Godišnjak*, XXXII (30), 419–438.
- Mirdita, Z. (2007). *Religija i kultovi Dardanaca i Dardanije u antici*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.

- Mirdita, Z. (2015). *Dardanci i Dardanija u antici*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest.
- Mirković, M. (1968). *Rimski gradovi na Dunavu u Gornjoj Meziji*. Beograd: Arheološko društvo Jugoslavije.
- Мирковић, М. (1971). Бенефицијарна станица код Новог Пазара. *Živa antika*, XXI (1), 263–271.
- Mirković, M. (1976). Cohors i montanorum u Gornjoj Meziji. *Živa antika*, XXVI, 220–224.
- Mirković, M. / Dušanić, S. (1976). Singidunum et le nord-ouest de la province. *IMS*, 1, 49.
- Mirković, M. (1977a). Cohors I Cilicum. *Živa antika*, 27, 173–176.
- Mirković, M. (1977δ). Einheimische Bevölkerung und römische Städte in der Provinz Obermösien. *ANRW* II, 6, 828–848.
- Mirković, M. (2011). Car i Jupiter Dolichenus u Gornjoj Meziji. *Зборник Мајинце Српске за класичне студије*, 13, 129–131.
- Mócsy, A. (1962). *Pannonia*. Pauly-Wissowa Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft Suppl. IX, University Göttingen's Seminar for Classical Philology, 547–744.
- Mócsy, A. (1968). Latrones Dardaniae. *Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae*, 16, 351–354.
- Mócsy, A. (1970). *Moesia Superior – Gesellschaft und Romanisation in der römischen Provinz Moesiam Superior*. Budapest: Akademiai Kiadó.
- Mócsy, A. (1974). *Pannonia and Upper Moesia, A History of the Middle Danube Provinces of Roman Empire*. London and Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Oliva, P. (1962). *Pannonia and the onset of Crisis in the Roman Empire*. Praha: Československé akademie věd.
- Папазоглу, Ф. (1964). Дарданска ономастика. *Зборник Филозофског факултета у Београду*, VIII (1), 49–75.
- Parazoglu, F. (1969). *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba*. ANUBiH, XXX (1).
- Patsch, C. (1901). Dardani, Dardania. *RE*, IV, 2155–2158.
- Петровић, П. (1976). *Ниш у античко доба*. Ниш: Градина.
- Petrović, P. (1979). Naissus-Remesiana-Horreum Margi. *IMS*, IV, 31.
- Premmerstein, A. i Vulić, N. (1900). Antike Denkmäler in Serbien. *JÖAI*, III, 105–178.
- Premmerstein, A. i Vulić, N. (1903). Antike Denkmäler in Serbien und Macedonien. *JÖAI*, VI, 1–58.
- Rostovcev M. (1929). Gesellschaft und Wirtschaftim römischen Kaiserreich. Leipzig: (übersetzt von L. Wickert).

- Simić, V. (1951). *Istorijski razvoj rudarstva*. Beograd: Izdavačko-štamarsko preduzeće Savet za energetiku i ekstraktivnu industriju Vlade FNRJ.
- Schwendemann, J. (1923). *Der historische Wert der Vita Marci bei den Scriptoribus historiae Augustae*. Heidelberg: C. Winter.
- Ferjančić, S., Jeremić, G., Gojgić, A. (2010). *Rimski epigrafski spomenici Čačka i okoline*. Čačak: Narodni muzej.
- Ferjančić, S. (2017). Nove kohorte Marka Aurelija u vojsci Dalmacije i Gornje Mezije. U: K. Maricki Gadjanski (ur.), *Antika kao inspiracija i predmet istraživanja kroz milenije (269–278)*. Beograd: Društvo za antičke studije Srbije.
- Ferjančić, S. (2018). *Ale i kohorte u vojsci rimskih provincija Mezije i Dakije od I do III veka n. e.* Beograd: Društvo za antičke studije Srbije.
- Фидановски, С. (1989). Римски и рановизантијски период. У: Н. Тасић (прир. и ур.), *Археолошко блага Косова и Метохије од неолита до раног средњег века, I–II (258–349)*. Београд: САНУ – Музеј у Приштини.
- Čerškov, E. (1957). Око проблема комуникација и положаја насеља на Косову и Метохији у римском периоду. *Glasnik Muzej Kosova i Metohije*, II, 65–86.
- Čerškov, E. (1969). *Rimljani na Kosovu i Metohiji*. Beograd: Arheološko društvo Jugoslavije.
- Шкриванић, Г. (1975). Југословенске земље на Појтингеровој табли. Београд: *Monumenta cartographica Jugoslaviae*, I, 29–55.
- Шкриванић, Г. (1979). Идрисијеви подаци о Југословенским земљама. Београд: *Monumenta cartographica Jugoslaviae*, II, 11–23.

GLIGOR M. SAMARDŽIĆ
University of Priština in Kosovska Mitrovica
Faculty of Philosophy
Department of History

ON TRANSPORT SECURITY AND TRAVEL SAFETY IN THE SOUTH OF UPPER MOESIA

Summary

The paper presents data on the problems regarding security and travel safety of the population in the south of Upper Moesia (today's Kosovo and Metohija). Roman rule in Upper Moesia, as well as in other provinces of the empire, led to the emergence of organised brigandage among other things. Epigraphic monuments from Orahovac and Zlokućane near Klina testify about the rob-

bers' (*latrones*) activities in Upper Moesia. Consequently, the stations of *beneficiarii consularis* were mostly built along main roads, at significant road intersections, and in mining regions. It is believed that smaller military units were situated in these stations and their main task was to secure the travel safety on roads and safety of traffic and transport of goods.

Epigraphic records prove that the greater part of the *beneficiarii consularis*, attested on the territory of Kosovo and Metohija, served in the legions which garrisoned Upper Moesia: *VII Claudia* and *IV Flavia*. The station near Slatina protected the road which connected the mines near Sočanica with the Naronna-Scupi main road. A few beneficiaries' inscriptions were found between Kosovska Mitrovica and Vučitrn, and, therefore, there is a possibility that the intersection of two main roads (Naronna-Scupi, Lissus-Naissus) was situated there or that the local roads intersected with the main road. A few roads of local significance intersected the road route between Kosovska Mitrovica and Kačanik. The beneficiaries' station near Kačanik protected the entry into the Kačanik Gorge and customs station near today's Runjevo. Members of the legion *VII Claudia* near the village of Škoza controlled the crossing over the river Beli Drim. It is believed that the road route, which crossed the Drim near this village, led, probably, across today's Prizren and the inscription belonging to the *beneficiarius* of the legion *IV Flavia*, was set up where the man had been stationed. The military unit near Gračanica protected the road which connected the mines near Ulpiana with the main road. *Beneficiarii consularis* of the legion *IV Flavia* near Podujevo protected the transport on the road which lead to the inland of the province. The widespread records of beneficiary stations show that the entire area of Dardania was not highly safe, which threatened the transport security and travel safety.

Keywords: Upper Moesia; Dardania; Kosovo and Metohija; security and travel safety; crime-related activities.